

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLIII, Nr. 7 — 9
IULIE - SEPTEMBRIE
1984

DOCUMENTARE

COLECȚIA DE OBIECTE BISERICESTI A MÎNĂSTIRII SINAIA

I — PRELIMINARII

Muzeul Mînăstirii Sinaia a fost organizat de Eforia Spitalelor Civile din București, la inițiativa stareșului Nifon Popescu, în 1895, cînd mînăstirea și-a serbat 200 de ani de existență. Reprezintă primul muzeu de artă medievală de la noi din țară. Muzeul prezintă un grupaj de piese reprezentative pentru dezvoltarea artei vechi românești, pentru urmărirea moștenirii post-bizantine în arta Țărilor Române pînă tîrziu, în veacul XVIII, precum și a legăturilor acesteia cu Orientul sau Vestul european, legături conducînd la sinteze locale originale.

Biserica nouă (1846)

Monumentul cantacuzinesc, din care face parte această colecție muzeală nu este izolat. El face parte dintr-o mai vastă rețea de edificii laice (palate, case) sau de cult, ctitorite de familia Cantacuzino în județul Prahova. Cîteva cuvinte despre sinteza artistică din epoca Cantacuzinilor credem că nu sînt de prisos ; o constatare se impune de la început — sinteza cantacuzină premerge și anunță marele moment de echilibru și înflorire pe care arta îl cunoaște sub domnia lui Constantin Brîncoveanu. Reînviind vechile tradiții ale artei bizantine — căci descendența din imperialitatea Bizanțului este aceea pe care o revendică domnul Șerban Cantacuzino — această puternică familie va da la iveală monumente pe cît de numeroase pe atît de interesante din punct de vedere constructiv sau artistic. Biserica Doamnei (reluînd la finele secolului XVII un plan constantinopolitan de secol XIV), mînăstirea Colței sau a Cotrocenilor sînt doar cîteva dintre acestea.

Epoca aceasta (durînd de prin ultimul sfert al secolului XVII și pînă pe la sfîrșitul domniei lui Constantin Brîncoveanu) cunoaște o emulație artistică deosebită. Pictura pe lemn sau în frescă va atinge

culmi nebănuite; operele zugravului Constantinos, grec de origine (la biserica Doamnei din București) sau ale lui Pîrvu Mutu Zugravul (la Filipeștii de Pădure, Măgureni sau Lespezi în Prahova), punctează strălucit preocupările artistice ale vremii. O nouă rezolvare va cunoaște și sculptura în piatră; pentru prima dată acum, datorită influențelor Renașterii tîrzii europene, apar în arta veche românească reprezentări antropomorfe sculptate (îngeri sau evangheliști). Să adăugăm la aceasta intensă activitate a argintarilor, precum și legăturile artistice cu Transilvania, Vestul european sau Orientul pentru a avea un tablou aproape complet al vieții artistice în vremea Cantacuzinilor.

II — SALA ÎNTII

Sala I debutează cu o hartă în care sînt localizate construcțiile laice și de cult ctitorite de Cantacuzini în județul Prahova, hartă care ne oferă date asupra acestora. În imediata vecinătate a hărții figurează o fotografie de la sfîrșitul secolului al XIX-lea după o stampă de epocă, reprezentînd pe Mihai Cantacuzino, strălucitul comandant de oști și faimosul ctitor al Mînăstirii Sinaia, precum și a altor importante edificii laice sau de cult. Printre acestea se numără și Mînăstirea Colțea din București, al cărei interesant portret votiv — prezentînd pe data aceasta pe Mihail însoțit de familia sa — îl putem vedea în josul panoului, așa cum l-a transpus pe hîrtie un artist anonim de la mijlocul secolului al XIX-lea.

În continuare e prezentat un interesant grupaj de stampe și fotografii de epocă oferind diferite viziuni ale mînăstirii Sinaia de-a lungul vremii. Printre acestea remarcăm o interesantă litografie din colecția de vedute istorice a maiorului Papasoglu datorată lui K. Danielis, două gravuri cu acul de E. Schmidt, din 1882, precum și o frumoasă acuarelă datorată unui artist anonim de la 1877, în care se poate vedea actuala clădire a muzeului, așa cum arăta ea la acea epocă.

În sfîrșit o fotografie de epocă, reprezentînd pe starețul Nifon, întemeietorul muzeului acestuia în 1895.

Alături de aceste fotografii figurează un tablou de mari proporții cu Columna lui Traian, donat mînăstirii de Prof. General C. Chirișescu, Director al Departamentului Cultelor, în anul 1900. Este expusă aici pentru că ea reflectă un capitol extrem de important din istoria noastră: cucerirea romană a întregii Dacii, împletirea celor două civilizații, geto-dacă și romană și formarea pe această bază, printr-un proces istoric îndelungat, a poporului român și a limbii române, așa cum rezultă din metope. Tabloul oferă turiștilor imaginea certificatului de naștere în piatră, al poporului român.

În continuare este prezentat un grupaj de piese de textilă, remarcabile prin vechimea sau valoarea artistică, probînd legăturile Țărilor Române cu centrele artistice orientale sau occidentale.

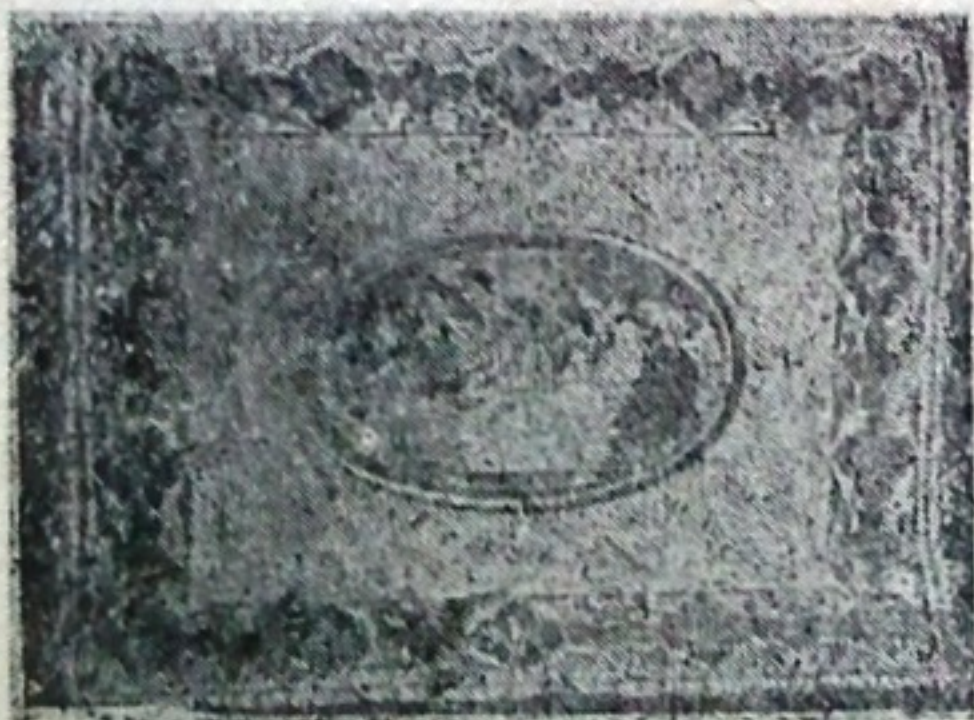
Pentru început se remarcă două extrem de interesante antimise, datînd din 1773 și respectiv din 1786, unele dintre valoroasele exemple atestînd dezvoltarea gravurii în lemn în Țara Românească; ceea ce este remarcabil la aceste piese se concretizează în elementele decorative (motive vegetale, ancadramente, medalioane etc.) sau simbo-

lice, atestând influența puternică a modelelor Renașterii târzii europene și difuzarea acestora în teritoriul românesc.

Tot aici se pot vedea câteva piese de veșmînt lucrate din brocart țesut cu fir de aur și argint pe fond de catifea sau mătase: un saccos datînd de la mijlocul secolului trecut, lucrat cu probabilitate într-un atelier austriac sau german, o mitră arhierescă lucrată într-un atelier autohton la finele secolului XIX, în sfîrșit un orar și un stihar diaconesc, ambele provenind dintr-un atelier oriental de la sfîrșitul aceluiași secol; se remarcă lucrătura îngrijită și motivele specific orientale ale florii de garoafă și fructului de rodie.

Tot în prima sală putem vedea câteva piese de broderie românească: trei bedernițe datînd de la mijlocul sau din al treilea sfert al secolului XIX, precum și două frumoase piese de costum, minecute lucrate într-un atelier autohton la finele veacului XVIII sau începutul celui de al XIX-lea, remarcabile prin diferitele puncte de broderie în fir de aur și argint și aplicațiile de lapis-lazuli.

În această parte a sălii în vitrina orizontală sînt expuse câteva accesorii pentru costum: cruci pectoral cu o minuțioasă sculptură în relief plat și à jour lucrate în atelierele românești din secolele XVIII—XIX, precum și un interesant lanț cu amulete, unde sculptura crucii engolpion este realizată în lemn de abanos și care a fost lucrat într-un centru oriental (Siria sau Palestina) la mijlocul secolului trecut. Deasupra acestei vitrine poate fi văzut un vâl liturgic (acoperitoare de altar) confecționat din brocart țesut cu fir de argint și mătăsuri colorate și montat în catifea de mătase, lucrătură a unui atelier italian din prima jumătate a secolului XIX.

Broderie în fir de aur (din 1895)

Cruci pectoral din aur și sîdef
(sec. XIX)

Pe un panou mare al acestei săli sînt expuse două importante piese de costum, lucrate dintr-un brocart prețios țesut cu fir de aur pe mătase vișinie, bogat decorate cu motive specifice orientale — al palmetei polilobate, flori și frunze; este vorba de un felon și un epitrahil provenind de la același costum, datînd de la sfîrșitul secolului trecut.

Și în sfîrșit în centrul primei săli se află o frumoasă vitrină sculptată în lemn ce face parte din mobilierul vechi al muzeului înfățișînd o colecție de monede vechi, medalii comemorative și ordine eclesiastice românești și grecești.

Monedele de bronz romane de la Traian pînă la Dioclețian (98—305 e.n.) sînt expuse aici, ele arătînd înflorirea vieții economice în secolele II—III în Dacia, fapt care a dus la intensificarea legăturilor comerciale cu alte provincii ale Imperiului Roman pe cale maritimă, pe Dunăre sau pe uscat. Apoi urmează, în vitrină, monedele de bronz bizantine din secolul V—X, bătute la Constantinopol și cîteva la Nicopole.

În vitrină sînt reunite medalii comemorative și jubiliare, din bronz și alamă, bătute de Societatea numismatică română, care reprezintă marcante personalități politice și bisericești cu vederi democratice și progresiste (Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Ion Heliade Rădulescu, Alexandru Ioan Cuza, Mitropolitul Iosif II Naniescu, Patriarhii : Miron, Nicodim și Justinian ș.a.). Își au locul binemeritat aici, mînaștirile fiind locuri încărcate de istorie și cultură românească.

Prin ordinele eclesiastice, conferite ilustrului stareț Nifon Popescu și prezentate aici, este oglindită legătura Bisericii noastre cu Biserica Greciei la sfîrșitul secolului trecut, precum și atitudinea ecumenică a clerului monahal.

Două exponate din partea superioară a vitrinei de lemn, acoperă-minte liturgice de mare finețe și expresivitate, lucrate de Anna Roth, consacrate ilustrării rafinamentului artistic la care a ajuns broderia românească la finele secolului XIX.

III — SALA A DOUA

Cea de a doua sală a muzeului reunește pictura medievală românească, cîteva exemplare de sculptură veche în lemn, piese de argintărie și carte veche românească, datînd din secolele XVII—XIX.

Pentru început cîteva opere de pictură veche, aparținînd altor școli decît cea românească și păstrate în Mînaștirea Sinaia de-a lungul timpurilor; un îngrijit «Iisus Mare Arhieru» datorat meșterului Ivan Tihonov, datat 1720. Este evident cum se fac simțite aici ecourile picturii europene, ale barocului tîrziu, influențe și mai acuzat prezente în cea de a doua operă a aceluiași autor, prezentă în muzeul mînaștirii : «Schimbarea la față», datată 1730.

Din aceeași școală de pictură, de o dată mai recentă însă, face parte și o reprezentare a «Mariei Eleusa» (interpretare a unor modele celebre din secolul XV), remarcabilă prin cantitatea de afectivitate umană inclusă într-o reprezentare nu de puține ori convențională, de către meșterul anonim.

Tot aici se poate vedea o extrem de interesantă piesă reprezentînd «Fecioara cu Pruncul, scene din viața Sf. Atanasie Athonitul și viziunea Muntelui Athos», provenind dintr-un atelier de pictură grecesc de la mijlocul secolului XVIII. Pe lîngă subiectul iconografic relativ puțin abordat, vom sublinia realizarea abundînd în elemente descriptive laice a muntelui Athos, adevărată încercare de peisaj de sine-stătător (arhitecturile de epocă, tunurile care trag, ambarcațiunile sau animalele marine populînd prim-planul acestui medalion).

În partea dreaptă în primă vitrină orizontală sînt păstrate cîteva obiecte de cult din metal : ferecături de la sfîrșitul secolului XVIII și

inceputul secolului XIX, un discos de la 1809, lingurițe liturgice și mai ales o casetă din alamă, lucrată într-un atelier vienez al vremii și avînd pe verso gravată inscripția de donație a lui Mihail al II-lea Cantacuzino — fiul ctitorului acestui monument istoric — către minăstirea Sinaia și datat 1729.

În continuare cele două vitrine orizontale cuprind alte cîteva piese din metal, folosite ca accesorii la veșmintul de curte sau de fiecare zi al epocii. E vorba de un grupaj de paftale datînd din secolele XVII—XIX, lucrate din diferite materiale (argint, bronz, sîdef, cormaline etc.) și probînd grija pentru accesoriul de mare efect somptuar. Se remarcă paftaua, a cărei ferecătură din argint aurit este opera unui atelier românesc de la finele veacului XVII și al cărei disc din ivoriu lucrat în à jour datează, după tradiție, din jurul anilor 1300, fiind ieșit dintr-un atelier bizantin.

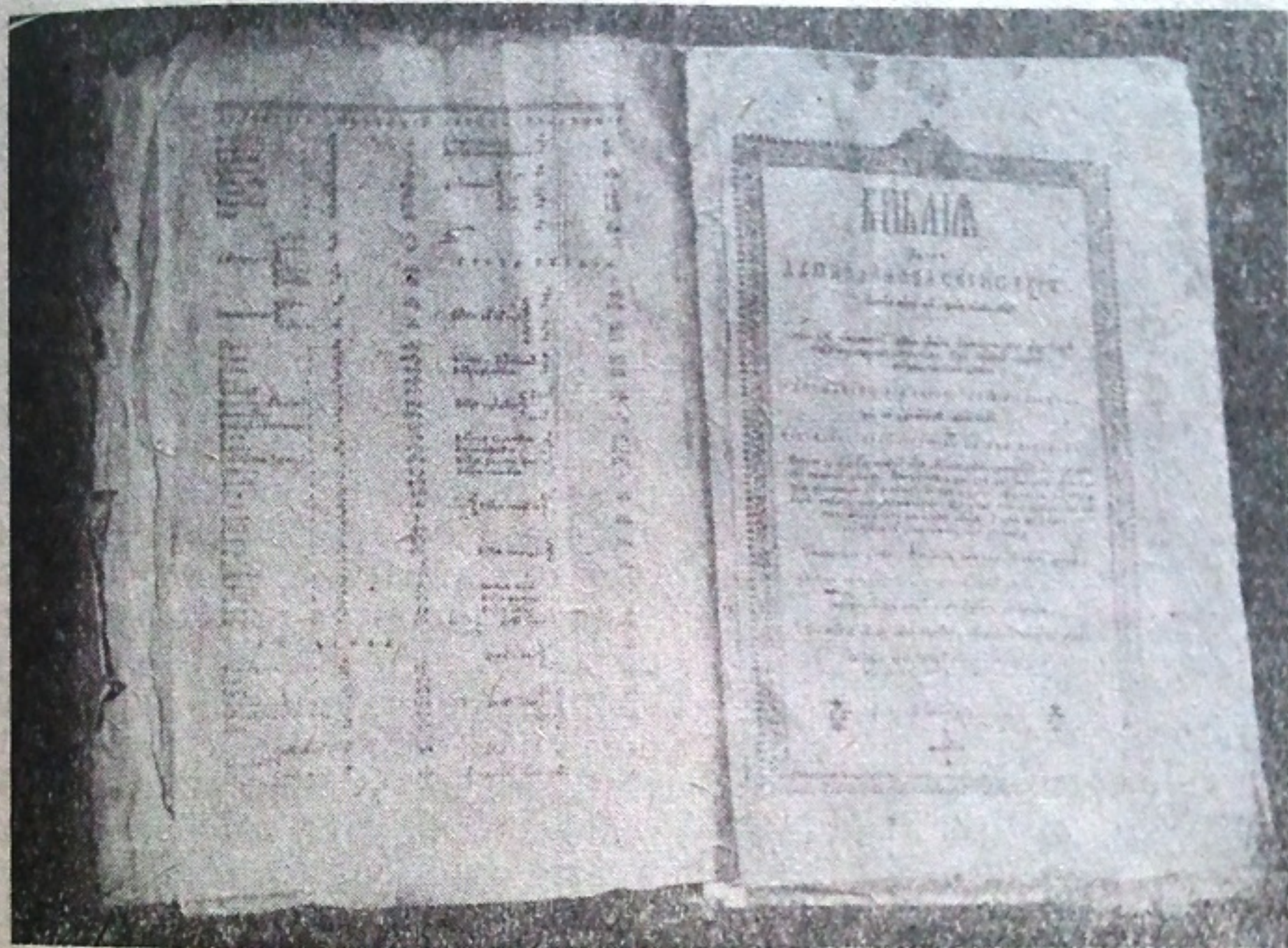
Seria picturilor medievale românești este deschisă de o reprezentare a «Mariei cu Pruncul anturată de Profeți», lucrată într-un atelier transilvănean și datată 1738. Chiar dacă este o realizare mai recentă decît lucrările prezentate în continuare, locul ei a fost ales aici deoarece ca tip de reprezentare, în întregime, artistul a folosit modele mai vechi, de secol XVI (a căror filieră în arta veche românească se poate stabili pînă la timpurile bizantine de secol XII care le-au generat).

Pe peretele din fundul sălii, 5 panouri grupează lucrări datorate lui Pîrvu Mutu Zugravul, meșterul de curte al familiei Cantacuzino, căruia i se datorează și pictura bisericii voievodale a minăstirii. Cea mai frumoasă este «Treimea la Mamvri» datînd din jurul anilor 1700, o icoană cum puține se pot întîlni ca execuție artistică, echilibru în compoziție, distribuție a personajelor, colorit, desen etc. Ea provine de la schitul Lespezi — Comarnic (de asemenea ctitorie cantacuzină cu pictură de Pîrvu Mutu). Această icoană a fost descrisă de istoricul Nicolae Iorga în termenii următori: «Cea mai veche — și desigur cea mai frumoasă icoană românească — reprezintă pe cei trei îngeri veniți la Avraam. E fără îndoială din veacul al XVII-lea, din prima jumătate. În calitatea și buna orînduire a culorilor, în finețea faldurilor veșmintului, în expresia cu adevărat îngerească a figurilor, sînt însușiri care nu se mai pot regăsi oriunde..., țesătura de pe masă e vădit românească. Un mare pictor a lucrat aici și va trebui ca opera lui, bine reprodusă să se găsească în toate casele noastre». Celelalte icoane ale faimosului zugrav Pîrvu sînt: Adormirea Maicii Domnului, Deisis, Maria cu Pruncul și Duminica tuturor Sfinților, provenind de la același edificiu și datînd din jurul anilor 1693. E lesne de remarcat gama cromatică dominată de auriuri bogate, ca și tipul somptuar de reprezentare, convenind puternicei familii care la acea epocă dăduse deja Țării Românești pe Șerban Cantacuzino.

În fața panourilor cu operele lui Pîrvu Mutu se află în patru vitrine orizontale, carte veche românească, conturînd ambiția culturală a epocii: monumentală Biblie a lui Șerban Cantacuzino, apărută la București în 1688, Evanghelia de la 1693, o carte populară «Kritil și Andronicos» ieșită din tipografiile de la Iași în 1794, Mineiul lunii noiembrie apărut la Rîmnic în 1778, ca și cîteva frumoase legături în piele

(ca ale Noului Testament tipărit la Leipzig în 1564 sau ale Noului Testament de la Neamț din 1818), sau în pergament decorat cu bogate motive orientalizante — cum observăm la Noul Testament grecesc din 1710.

Dintre aceste cărți cea mai valoroasă este Biblia de la București, prima tipărire integrală a Sfintei Scripturi în românește, ea reprezentând sinteza strădaniilor scriitorilor bisericești de pînă atunci de a scrie într-o limbă curată și înțeleasă de toți românii.

Biblia de la București (1688)

Tot în aceste vitrine poate fi admirată o somptuoasă ferecătură de Evanghelie lucrată în argint repusat și catifea de mătase verde, datînd din 1776, care atestă măiestria la care ajunseseră meșterii localnici în prelucrarea metalelor, ca și folosirea în continuare a repertoriului decorativ al epocii lui Constantin Brîncoveanu.

Continuînd seria picturilor vechi românești, e prezentată icoana «Pantocrator», opera unui artist transilvănean de la mijlocul secolului XVIII, unde se fac simțite influențele artei europene a timpului.

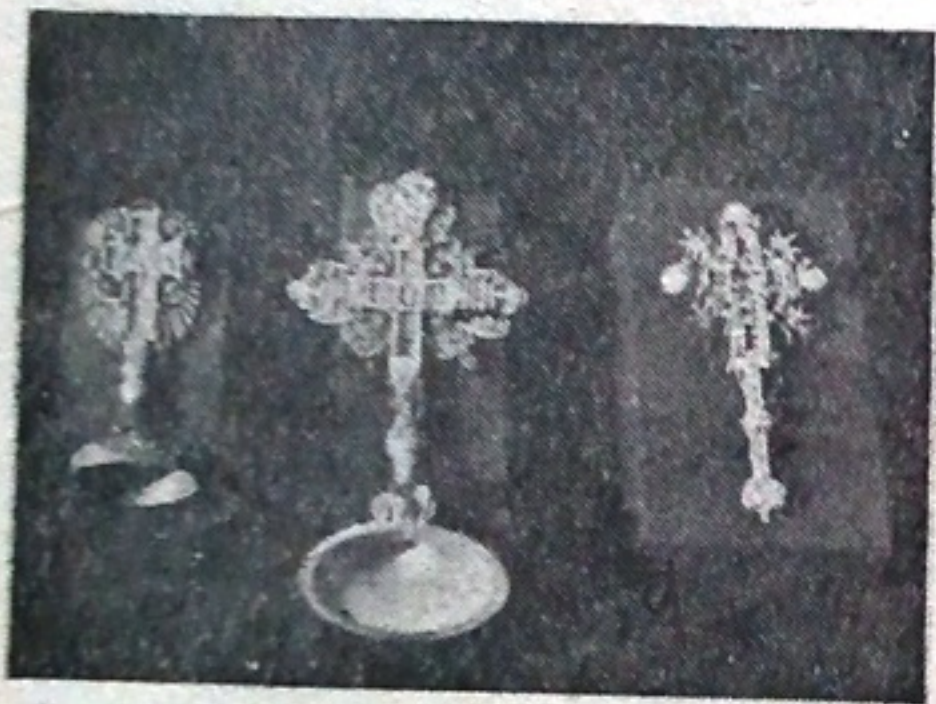
În continuare două valoroase reprezentări ale scenei «Deisis» și a «Mariei Hodighitria», relevînd un meșter școlit, influențat de modelele grecești ale timpului, ne atrag atenția asupra minuției detaliului decorativ sau a realelor calități picturale ale portretelor. Ramele bogat decorate cu motive orientalizante, lucrate în marchetărie de sidex și bagă, împreună cu acuzatele influențe ale școlii de pictură grecești fac posibilă atribuirea acestor piese epocii Mavrocordat, deci primei jumătăți a secolului XVIII.

De la mijlocul secolului XVIII datează și reprezentarea Sf. Evangelist Marcu în care se remarcă bogăția cromatică, ca și plasarea per-

sonajului portretizat în contextul vieții cotidiene a epocii când lucrarea a fost executată. Arhitecturile care sînt acelea pe care artistul le înălțina la fiecare pas, împreună cu recuzita scenei (masă, scaunul, călimara sau pana), dau valoarea de document a acestei picturi, abundînd în elemente descriptive ale vieții laice.

O ultimă piesă de pictură pe lemn este icoana cu Sf. Nicodim cel Sfințit și Sf. Grigorie Decapolitul, anul 1783, remarcabilă prin gama cromatică vie ca și prin stilizările marcat decorative ale veșmintelor și chipurilor, și care demonstrează cum tradiția picturii bizantine s-a menținut în arta veche românească pînă tîrziu, la finele veacului XVIII.

O imagine mai vie asupra vieții liturgice a locuitorilor munteni în secolele XVIII—XIX o oferă, alături de cărțile de cult, piesele de metal expuse în cele trei vitrine verticale din centrul sălii. Dintre acestea se remarcă o cătușă cu inscripția de apartenență a mînăstirii Sinaia sau cădelnița datorată unui atelier oriental din secolul XVIII, cu frumoase motive decorative lucrate în ajour. Remarcăm, de asemenea, alte câteva obiecte prețioase: candelă, potire, o cruce de altar sau un sfeșnic, toate datînd din secolul XIX.

Cruci cu pietre prețioase și filigram argintat (sec. XVII)

Pe ultimul panou al sălii a doua e prezentat un grupaj de piese (fragmente sculpturale), datînd de la mijlocul secolului trecut și atestînd marea măiestrie a cioplitorilor în lemn de la noi, precum și perpetuarea motivelor și formelor artei brîncovenești pe parcursul secolelor următoare. Tot aici se fac simțite și influențele rococoului european care vin să completeze formația tradițională a meșterilor autohtoni, așa cum lesne se poate vedea la o ramă sau la medalioanele ovale provenind dintr-un iconostas mai vechi.

IV — CONCLUZII

Colecția de obiecte bisericesti a Mînăstirii Sinaia este modestă, dar este a noastră. Nu are poate strălucirea colecțiilor muzeale occidentale. Decalajul dintre noi și Apus nu se explică prin lipsa unor elemente de creativitate, ci se explică prin greutățile pe care poporul nostru a trebuit să le înfrunte. În aceste condiții am reușit să creăm ceea ce am creat.

Tot ce avem aici și în alte părți a răsărit din ceea ce străbunii au semănat în lacrimi, sudori și sînge. În fața morții Tudor Vladimirescu

a declarat: «Ceea ce eu am semănat, va răsări griu curat țării mele!». La noi nimic nu s-a făcut fără sacrificiu, că poporul român nu și-a clădit fericirea sa pe nefericirea altuia. Și această trăsătură de noblete prințiară și frumusețe de înaltă civilizație i-a dat-o Biserica, Ortodoxia românească, care i-a fost principiu de unitate, de credință și de viață.

De aceea aceste creații populare creștine și bunuri religioase au intrat în Patrimoniul cultural național pentru că ne vorbesc despre o Românie creștină cu o istorie frământată și cu un trecut sfânt și glorios.

Pisania din 1720

Coroanele de cununie ale lui Matei Basarab

Și tot de aceea acest tezaur artistic național e pus sub egida mînăstirilor, să-l protejeze, să-l expună, să garanteze supraviețuirea lui și transmiterea lui generațiilor viitoare.

Eforturile depuse de Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor, de soborul părinților și fraților de la Sinaia, pentru conservarea și menținerea colecției religioase în cele mai bune condițiuni, sînt profund răsplătite de puternicele impresii lăsate în sufletul celor care o cercetează. Astfel, reținem cîteva dintre ele, notate în Cartea de vizitatori: «Elogii Mînăstirii Sinaia care a reușit să pună la dispoziția vizitatorilor un asemenea muzeu» (un grup de studenți bucureșteni de la Arhitectură, 13.II.1982); «Am toată admirația pentru acest muzeu care, pe lîngă diversele sale piese expuse, degajă o atmosferă unică» (Paul Rousseau din Franța, 15.VII.1983); «Operele de artă prezentate în această colecție muzeală reflectă bogăția sufletească și tradiția credinței acestui neam cinstitor de Dumnezeu și iubitor de glia străbună» (un grup de sportivi din Elveția, 21.I.1984); «Am văzut, ne-a plăcut și-am constatat că exponatele din această colecție reprezintă manifestări ale iubirii față de om, ale dragostei de bine și frumos, alese însușiri ale acestui popor harnic și talentat din fire» (veterani de război din U.R.S.S., 20 august 1984).

Ierom. Drd. IRINEU POP

BIBLIOGRAFIE

- Bobulescu C., *Vieți de zugrăvi (1657—1765)* în «Arhiva Românească», t. V, București, 1940.
- Demetrescu C., *Muzeul Mînăstirii Sinaia*, Ploiești, 1979 (dactilografiat).
- Gălăyescu Al., *Floria Spitalelor Civile din București*, București, 1899.
- Arhim. Georgescu Serafim, *Sînta Mînăstire Sinaia*, Ploiești, 1936.

Iorga N., *Icoanele de la Muzeul Sinaia*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», 1931.

Voinescu T., *Zugravul Pîrvu Mutu și școala sa*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artei», 1955, nr. 3—4.
